

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

สายทางของวิญวน

ทางเดินของวิญสงสารมีกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา เป็นทั้งทางเดิน เป็นทั้งผู้ควบคุม ให้เดินตามทางสายของมันที่กำหนดไว้อย่างตายตัวแก่สัตว์โลก ทั้งสามไตรภพ ไม่ให้เดินออกนอกกลุ่มนอกทางของมัน ไม่ว่าจะป็นกิริยาอาการแห่งความเคลื่อนไหวใด ๆ ต้องให้เป็นไปตามแนวทางหรือกิริยาของมันที่กำหนดไว้อย่างตายตัวเท่านั้น นี่คือนิยามของวิญวน มีกิเลสเป็นผู้บังคับบัญชา สายทางก็คือกิเลสส่วนใหญ่ เป็นสายทางอันเตียนโล่ง สัตว์ทั้งหลายจึงไปด้วยความราบรื่น แต่ไม่ใช่ราบรื่นชื่นใจ คือไปได้อย่างคล่องใจ ไปด้วยความสมัครใจ ไปด้วยความพอใจ ไม่ได้ไปด้วยความฝืนใจ

ไปอยู่เช่นนั้นตลอด เกิดอยู่เช่นนั้น ตายอยู่เช่นนั้น ภพน้อยภพใหญ่หมุนไปเวียนมาอยู่ทำนองนี้ นี่คือนิยามของวิญวน หาเงื่อนไขต้นเงื่อนไขปลายไม่ได้ เจอแล้วเจอเล่า เจอความทุกข์ซึ่งเป็นของเก่าที่เคยเจอมาแล้วก็กักก็กลับไม่กำหนดกฎเกณฑ์ แต่ไม่อาจสามารถจะจำได้ในความทุกข์เหล่านี้ สัตว์โลกจึงไม่สามารถเห็นโทษแห่งความเป็นมาของตน เพราะกิเลสเป็นเครื่องปิดบังในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เสียสิ้น นี่คือนิยามของวิญวนเป็นอย่างนี้มาตั้งแต่กาลไหน ๆ

ในบรรดาสัตว์โลกไม่มีรายใดที่จะปลีกออกนอกกลุ่มนอกทางของมันได้ จึงต้องมีความทุกข์ความลำบากด้วยอำนาจแห่งกิเลสประเภทต่าง ๆ เป็นผู้ให้โทษ เป็นผู้ให้ทุกข์ความลำบากลำบากนี้ทางวิญญูที่พระพุทธเจ้าของเราหรือพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ที่ทรงค้นพบ อันเป็นทางสุขเกษม อันเป็นทางหลุดพ้นจากอำนาจแห่งวิญญูนี้ เรียกว่าวิญญูคือมัจฉิมมาปฏิทาได้แก่ทางสายกลาง นี้เราแปลกันอย่างเป็นคำสวยงาม ว่าเป็นทางสายกลาง ทางราบรื่นดีงาม

วิธีการแห่งการเดินตามทางสายที่พระพุทธเจ้าทรงเคยดำเนินมาแล้ว ได้ประทานไว้แก่บรรดาสัตว์ทั้งหลายให้ดำเนิน ได้แก่สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรรวมเข้าแล้วก็เรียกว่าเป็น สุปฏิปนุโน อสุปฏิปนุโน ญายปฏิปนุโน สามิจิปฏิปนุโน นี่คือนิยามแห่งการเดินของผู้จะไปเพื่อถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน ผ่านโลกวิญวนอันกัณดารนี้เสียได้โดย

ปลอดภัย กิริยาแห่งท่านผู้ดำเนินด้วย สุปฏิ อุชฺฐ ญา ย สามิจิ นี้ ย่อมงามทั้งกิริยาแห่งการคิดออกทางด้านจิตใจ งามทั้งวาจาที่พูด เต็มไปด้วยเหตุด้วยผลไพเราะเพราะพริ้ง เป็นเครื่องรื่นเริงซึ่งกันและกัน งามทั้งการประพฤติกิริยาการแสดงออกทางกายทุกด้านทุกแง่ทุกมุม กลมกลืนกันไปตามแนวทางแห่งมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นทางที่ตรงแนวต่อวิวิภูฏะ ได้แก่พระนิพพาน

เราทั้งหลายเป็นนักบวชและเป็นนักปฏิบัติ จึงเป็นผู้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะดำเนินตามทางสายนี้ โดยมีหลักธรรมหลักวินัยเป็นที่แนบสนิทติดกับใจ คิดสิ่งใดให้เป็นธรรมให้เป็นวินัย พูดสิ่งใดก็เป็นธรรมเป็นวินัย กิริยาแสดงออกทางกายก็เป็นธรรมเป็นวินัย ซึ่งเป็นเครื่องร้อยถอนกิเลสไปทุกระยะ ทุกอาการแห่งการแสดงออกทางกายวาจาใจ นี้คือผู้เดินทางเพื่อถึงวิวิภูฏะด้วยมัชฌิมาปฏิปทาอันเป็นทางสายตรงแนวต่อความพ้นทุกข์นั้น

ด้วยเหตุนี้จึงต้องได้ระมัดระวังสิ่งที่เป็นศัตรูคู่ริต่อธรรมต่อการปฏิบัติของเรา ซึ่งไม่มีสิ่งใดอันใดที่จะนอกเหนือไปจากคำว่ากิเลสประเภทต่าง ๆ ที่ซ่อนสมุอยู่ตามสองฟากทาง และยังมีฝังอยู่ในจิตใจของเรานั้นอีกด้วย ที่จะต้องก่ออุปสรรคความกีดขวางแห่งการดำเนินของเราให้เป็นไปไม่สะดวกโดยประการต่าง ๆ

สิ่งใดก็ตามถ้าเป็นความคิดการพูดการแสดงออกทางกาย เป็นการขัดต่อหลักธรรมหรือหลักพระวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว ให้พึงทราบว่ามันคือสิ่งปลอมแปลง คือสิ่งเคลือบแฝงที่จะคอยทำลายการดำเนิน หรือการก้าวไปตามมัชฌิมาของเราให้พึงระมัดระวัง อย่าปล่อยให้สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เข้ามากีดขวางหรือมาเหยียบย่ำทำลาย หรือปิดกั้นทางดำเนินเพื่อความพ้นทุกข์นั้นไปเสียโดยที่เราไม่รู้สึกรู้ตัว

มัชฌิมาปฏิปทานี้เป็นทางที่ทรงรับรองไว้แล้วอย่างเต็มภูมิศาสดาของเรา ไม่มีทางสายใดที่จะตรงแนวยิ่งกว่าสายทางคือมัชฌิมาปฏิปทา การแสดงออกแห่งกิริยาของมัชฌิมาปฏิปทาแต่ละแง่ละมุมนั้น ท่านว่าสัมมาทิฏฐิ คือความเห็นชอบ นี้หมายถึงองค์ปัญญาที่จะพาการดำเนินของเราให้เป็นไปเพื่อความสะดวกราบรื่นชื่นใจ ตัดอุปสรรคไปได้โดยลำดับด้วยอำนาจแห่งปัญญา สัมมาสังกัปปะก็เป็นองค์ปัญญาเช่นเดียวกัน เป็นความคิดอ่านไตร่ตรองในเหตุในผล อันใดเป็นคุณอันใดเป็นโทษซึ่งมีอยู่กับใจดวงนี้ เลือกเฟ้นด้วยปัญญาทั้งสองประเภท คือสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ นี้เรียกว่าองค์แห่งความฉลาดที่จะนำผู้ดำเนินให้เป็นไปตามสายทางแห่งมัชฌิมา คือความเหมาะสม ความพอดี ความถูกต้อง ความราบรื่นชื่นใจจนถึงฝั่งแห่งสันติธรรมได้แก่พระนิพพาน

สัมมาวาจา กล่าวให้มีเหตุมีผล กล่าวให้เป็นที่ชื่นชมยินดีในธรรมในธรรมต่อกัน กล่าวเป็นสิ่งที่ให้เกิดความรื่นเริงบันเทิง เกิดความพอใจในธรรมทั้งหลายต่อกันที่เรียกว่า เป็นสัมโมทณียกถา ท่านผู้ใดกล่าวออกแสดงออกก็ให้เป็นธรรมเป็นธรรม เป็นคติอันดีงาม แก่ท่านผู้ฟัง เรียกว่าสัมมาวาจา กล่าวชอบ ในการกล่าวชอบนี้ท่านแสดงไว้ถึง ๑๐ ประการ ซึ่งได้เคยแสดงมาหลายครั้งหลายหนแล้ว วันนี้จึงไม่จำเป็นต้องแสดง จะพูดให้ฟังเฉพาะ หัวข้อแห่งการสนทนาเพื่อความรื่นเริงซึ่งกันและกันของพระสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาล หรือท่านนักปฏิบัติคือนักบวช ท่านปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพาน ท่านพูดท่านสนทนาต่อกัน ให้ฟังเพียงเป็นหัวข้อเท่านั้นว่า

อัปิจจตา ต่างองค์ต่างมีความมกน้อย ไม่มกใหญ่ใฝ่สูง ไม่มกมาก เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องพะรุงพะรังกดถ่วงจิตไว้ธรรมะ กลายเป็นเรื่องสิ่งสมกิเลสขึ้นมาทั้ง ๆ ที่เราเป็นนักเสียสละ แต่กลายเป็นนักสั่งสมขึ้นมา เพราะความที่ขัดต่อความปรารถนาน้อย หรือความมกน้อย อันเป็นความไม่พะรุงพะรัง สันโดษยินดีตามมีตามเกิดเท่านั้น อะไรมีก็ ยินดีใช้สอยไปตามเรื่องไม่เป็นอารมณ์ห่วงใยกับสิ่งเหล่านี้ อันจะเป็นทางที่ไหลมาแห่ง กิเลส ไม่ตรงกับเจตนาของผู้จะชำระสะสางกิเลสออกจากใจ

อสังสัคคณิกา ไม่คลุกคลีซึ่งกันและกัน มีตนเป็นผู้ผู้เดียว ไม่ละเล้าไม่คลุกคลี กับเพื่อนฝูงตลอดถึงประชาชนคนภายนอกแล้ว ยังไม่คลุกคลีกับอารมณ์ที่เป็นเครื่องมัว หมองต่อจิตใจอีกด้วย พยายามระมัดระวังเข้าถึง คืออารมณ์ที่เป็นเครื่องมัวหมองแก่จิตใจ ด้วยความเพียรคือสติปัญญาเป็นเครื่องกลั่นกรองจิตใจอยู่โดยสม่ำเสมอด้วย นี้เรียกว่าอสัง สัคคณิกา ไม่คลุกคลีภายนอกแล้วยังระมัดระวังข้างใน ไม่ให้ละเล้ากันกับเรื่องของกิเลส พยายามเห็นโทษของมันอยู่เสมอ

วิเวกตา ชอบสถานที่วิเวกสงัด สงัดทั้งสถานที่ที่อยู่ที่บ้านเพ็ญ เพื่อความสงัด ทางด้านจิตใจ ปราศจากอารมณ์เครื่องก่อกวนทั้งหลายด้วย เรียกว่าวิเวกตา

วิริยารัมภา เต็มไปด้วยความพากเพียรอย่างเต็มหัวใจ มีสติเป็นเครื่อง ประคับประคองรักษาใจให้ปลอดภัยจากอารมณ์ที่เป็นข้าศึกอยู่เสมอ ซึ่งจะเกิดขึ้นภายใน ใจนั้นแล นี้เรียกว่าวิริยารัมภา

จากนั้นก็กล่าวถึงศีล ศีลเป็นสมบัติอันสำคัญทำความสวยงามในมารยาทแห่งการ แสดงออก และทำความชุ่มเย็นให้แก่จิตใจของเรา

สมาธิ พยายามทำให้เกิด ให้มีใจหนักแน่นมั่นคงต่อเหตุคือการกระทำของเรา ไม่เหลวไหลและไม่โยกคลอน ไม่คลอนแคลน ไม่อ่อนแอ มีความมุ่งมั่นมั่นคงทนความฟุ้งซ่าน วุ่นวายด้วยการฝึกการทรมาน การกดขี่บังคับอารมณ์ต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น เพราะอารมณ์เหล่านั้นเป็นข้าศึกต่อความสงบของใจ เป็นอารมณ์ที่มายั่วชวนจิตใจให้ได้รับความชุนมัว อย่างน้อยชุนมัวเศร้าหมอง มากกว่านั้นผลของมันก็คือความทุกข์ สมาธิ คำว่าสมาธินี้เป็นขั้น ๆ มีความแน่วหนามั่นคงภายในจิตใจของตนเป็นลำดับลำดับ จนกลายเป็นสมาธิที่แนบแน่นแนบเนียน ท่านเรียกว่าอัปนาสมาธิ นี่เป็นสัลเลขกถาเครื่องชักฟอก เครื่องขัดเกลากิเลสทุกประเภท เป็นธรรมเครื่องสนทนาของท่านนักปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ในครั้งพุทธกาล ท่านสนทนาเป็นเครื่องรื่นเริงซึ่งกันและกัน

จากนั้นก็แสดงถึงเรื่องปัญญา ความเฉลียวฉลาดในอุบายวิธีที่จะแก้ความพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงกลมายาของกิเลสซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจนี้ให้ทันทั่วทั้ง ให้ทันกับเหตุการณ์ของมันอยู่เสมอ ๆ ตามขั้นแห่งปัญญาที่จะควรแก้ ควรทันกับกลมายาของกิเลสประเภทต่าง ๆ ขึ้นไปโดยลำดับ จนกระทั่งกิเลสละเอียดสุด ปัญญาที่ละเอียดสุด ตามแก้ไขตามปลดปล่อยถอดถอนกันได้โดยลำดับจนกลายเป็นวิมุตติความหลุดพ้น หลุดพ้นที่ใจซึ่งถูกจองจำจากกิเลสตัณหาอาสวะ เป็นผู้ควบคุมกดขี่บังคับมานาน หลุดพ้นที่ตรงนี้ วิมุตติญาณทัสสนะ อันเป็นสัลเลขธรรมข้อที่ ๑๐ ได้แก่ญาณความรู้แจ้งชัดในความหลุดพ้นของตน ในขณะที่ความหลุดพ้นได้ปรากฏขึ้น ทั้งรู้ทั้งเห็นประจักษ์ใจในเวลานั้น นี่เป็นธรรมเครื่องรื่นเริงของพระเจ้าจะถอดถอนกิเลสอาสวะทั้งหลาย ท่านคุยกันสนทนากัน มีแต่ธรรมเป็นเครื่องรื่นเริงเพื่อแก้เพื่อถอดเพื่อถอน สิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่ภายในจิตใจล้วน ๆ นี้เรียกว่าสัมมามวาจา ที่ชอบยิ่งทีเดียว

สัมมากัมมันโต ได้แก่ การประกอบความพากเพียรในอิริยาบถทั้ง ๔ เติณจกรรม นั่งสมาธิภาวนา ด้วยความระมัดระวัง ด้วยความมีสติอยู่ในวงความเพียร ไม่ให้กิเลสแทรกเข้ามาเหยียบย่ำทำลายความเพียรของเรากำลังบำเพ็ญอยู่นั้นในอิริยาบถต่าง ๆ นี้เรียกว่าสัมมากัมมันตะ ทำการงานชอบ ชอบด้วยการถอดถอนกิเลส ไม่ใช่ทำการงานชอบด้วยการสั่งสมกิเลสดังที่โลกนิยมกัน ตลอดถึงพระของเราก็นิยมกัน

เช่น การก่อการสร้างนั้นสร้างนี้ยุ่งเหยิงวุ่นวายรบกวนใกล้ไกลภายในภายนอก ให้ชุนมัวไปตาม ๆ กันหมด เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องถอดถอนกิเลส แต่เป็นเครื่องกังวล เป็นเครื่องส่งเสริมกิเลสของพระซึ่งเป็นนักปฏิบัติเพื่อถอดถอนกิเลส เพราะฉะนั้นสัมมากัมมันตะ

ประเภทนี้อันเป็นส่วนหยาบ จึงสามารถหรือเป็นข้าศึกต่อสัมมากัมมันตะแห่งงานที่ชอบ
งานที่ละเอียดเพื่อถอดถอนกิเลส ได้แก่การประกอบความเพียรนี้ได้โดยไม่ต้องสงสัย
จึงต้องพยายามระมัดระวัง

สัมมาอาชีโว เลี้ยงชีพชอบเราพอทราบกันได้ทั่ว ๆ ไป การบิณฑบาตมาฉันด้วย
กำลังปลื้มของตบนี้ เป็นงานที่ชอบธรรมของนักปฏิบัติของนักบวชเพื่อความหลุดพ้น ไม่
สนใจในอาหารว่าประณีตบรรจงเพียงไรหรือไม่ประการใด พอยังชีวิตหรืออัตภาพให้
เป็นไปวันหนึ่ง ๆ เพื่อเป็นการบำรุงร่างกายซึ่งเป็นเครื่องมือนี้ ให้ได้ทำงานเพื่อถอดถอน
กิเลสได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเท่านั้นเป็นที่พอใจ นี่เป็นสัมมาอาชีวะเกี่ยวกับส่วนร่างกาย

สัมมาอาชีวะที่เกี่ยวกับใจก็คือ ความระมัดระวังยาพิษที่จะสำคัญว่าเป็นอาหารของ
ใจ กว้านเข้ามา ด้วยการเห็น การได้ยิน รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ที่มาสัมผัส
สัมพันธ์กับตา หู จมูก ลิ้น กาย กลายเป็นเรื่องยาพิษเข้าไปเผาจิตใจของตนทั้งนั้น ไม่
จัดเป็นการเลี้ยงชีพ คือความเป็นอยู่แห่งใจของเราซึ่งเป็นหลักใหญ่รับผิดชอบในร่างกายนี้
ให้เศร้าหมองชุ่มมัวไปตาม จนกลายเป็นความทุกข์ความลำบากความเดือดร้อนขึ้นมา
เพราะอาหารอันเป็นพิษ ไม่จัดว่าเป็นสัมมาอาชีวะ นั้นเรียกว่ามิจฉาชีพ นำอารมณ์ที่เป็น
ข้าศึกเข้ามาเผาผลาญจิตใจของตน

สัมมาอาชีวะ หล่อเลี้ยงจิตใจด้วยอรรถด้วยธรรม ด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความ
เพียรโดยสม่ำเสมอ ธรรมได้โอฆารสเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงย่อมมีความเจริญ มีความชุ่ม
เย็น มีความสะดวกสบาย มีความว่างเปล่าภายในจิต มีความเบาบางสง่าผ่าเผยภายในจิต
เพราะอาหารคือโอฆารสแห่งธรรมเข้าไปหล่อเลี้ยงจิตใจอยู่เสมอ นี้เรียกว่าสัมมาอาชีวะ
ทางด้านจิตใจโดยเฉพาะ

สัมมาวายามะ เพียรชอบ ก็คือพยายามเพียรละกิเลสบาปธรรมที่เคยมีอยู่แล้ว ให้
ค่อยหมดไป ๆ และเจริญสิ่งที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นด้วยความเพียร และระมัดระวังไม่ให้
กิเลสบาปธรรมที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ให้มันหมดสิ้นไปโดยลำดับ ๆ ท่าน
ว่าสัมมาวายามะ เพียรชอบ

สัมมาสติ ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอ ให้อยู่ในวงของกาย หรือจิตจะคิดไปทางใดให้มีสติ
เป็นเครื่องรักษา เหมือนกับเด็กมีพี่เลี้ยงติดตามย่อมปลอดภัย ไม่เป็นอันตรายอย่าง
ง่ายตาย จิตใจที่มีสติเป็นเครื่องบำรุงรักษาอยู่เสมอก็เป็นเช่นนั้น นี้เรียกว่าสัมมาสติ

สัมมาสมาธิ คือความสงบของใจ ที่เป็นสัมมาคือ นำอารมณ์ที่จะยังใจให้สงบเข้ามากำหนดเข้ามาบริกรรม หรือยึดเข้ามาเป็นที่พึ่งพิงของใจ ให้มีความรู้สึกอยู่กับธรรมซึ่งเป็นธรรมชาติที่เย็นอยู่แล้วนั้น เพื่อใจจะได้เย็นแล้วเกิดความเย็นจำขึ้นมาจากในตัวเองนี้เรียกว่าสัมมาสมาธิ มีหลักธรรมอันเป็นสวากขาตธรรมเป็นเครื่องยึดของใจ เมื่อจิตมีความสงบก็รู้ที่อยู่ในตัวเอง ว่าสงบลึกตื่นหยาบละเอียดเพียงไร ไม่ใช่ว่าสงบแบบหัวตอแบบนอนหลับ นั้นเรียกว่ามิจจาสมาธิ นี้ธรรมท่านกล่าวไว้อย่างนี้ในสัลเลขธรรม กล่าวแล้วรวมลงมาสัมมาสมาธิ คือองค์มรรค ๘

นี่เราทั้งหลายผู้ดำเนินตามสายทางแห่งมัชฌิมา ซึ่งเต็มไปด้วยขวากด้วยหนามสองฟากทาง ได้แก่กิเลสต้นหาอาสวะ ซึ่งคอยจะทิ่มแทงทำลายเราอยู่ตลอดเวลา จำต้องได้ระมัดระวังรักษาตนอยู่เสมอ จึงชื่อว่าเป็นผู้เดินทางเพื่อความราบรื่นดีงาม การดำเนินด้วยข้อปฏิบัติอันถูกต้องดีงามนี้ ชื่อว่า สุปฏิปันโน อุชฺฐ ญาย สามิฉิ คือปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตรงต่อเหตุต่อผลต่ออรรถต่อธรรม ต่อความหลุดพ้น ญาย เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าจริง ๆ สามิฉิ ปฏิบัติงามตา อย่างงามตาใจ คนอื่นมองเห็นก็นำเลื่อมใสมาเคารพบูชา ตนเองก็มีความเข้มแข็งเบิกบาน ด้วยสามิฉิกรรมคือการปฏิบัติชอบของตน

อาการเหล่านี้เป็นอาการถอดถอนกิเลส และเป็นอาการที่ก้าวไปตามสายทางมัชฌิมาปฏิบัติ อันเป็นทางพ้นทุกข์โดยไม่ต้องสงสัย นี้แหละพระพุทธเจ้าท่านทรงดำเนินอย่างนี้ พ้นได้ด้วยวิธีการอันนี้ สวาททั้งหลายท่านก็ดำเนินอย่างนี้ และหลุดพ้นไปได้ด้วยวิธีดำเนินอย่างนี้ จะดำเนินอย่างอื่นเป็นไปไม่ได้ ผิดจากสายทางที่เป็นไปเพื่อวิวิญญะ จะเต็มไปด้วยวัฏจักรวิฏวนทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้นักปฏิบัติจึงควรระมัดระวังสำรวมตนอยู่เสมออย่าได้เฉื่อยชา อย่าได้แสดงความเคยชินต่อความเพียรแล้วนอนใจ เหล่านี้เป็นเรื่องเคลือบแฝงของกิเลสทั้งหมด ให้พึงระมัดระวังตัวอยู่เสมอ

ยากลำบากคือการต่อสู้กับกิเลส เราลำบากกิเลสก็ต้องลำบากเหมือนกัน เราอย่าคิดว่าเรามีความลำบากเพราะการประกอบความพากเพียรเลย ตัวกิเลสมันก็ลำบากเพราะการต่อสู้ของเรา การห้าหน้ากันกับกิเลส การตบต้อย การฆ่าฟันกันกับกิเลส ทำไมกิเลสจะไม่ลำบาก เลยจากความลำบากแล้วกิเลสต้องตาย เราลำบากแต่เราได้ชัยชนะ เราไม่สู้มันเลยเราหมอบราบ แพ้อย่างหมอบราบ ผลที่จะพึงได้รับก็คือเป็นทาสของกิเลส ทาสแห่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ทาสแห่งความหมุนเวียนไปมาที่หาบตั้งแต่กองทุกข์อยู่

ในวิภวณนี้ หากความสิ้นสุดยุติไม่ได้เลยนั้นไม่ใช่ของดี ไม่ใช่สิ่งที่เราพึงปรารถนา

เพราะฉะนั้นทุกข์ก็ทุกข์ไม่ยอมถอยในการต่อสู้กับกิเลส ทุกข์เพราะการต่อสู้กับกิเลส ต้องถือว่ากิเลสก็ต้องเป็นทุกข์เหมือนเรา เพราะกิเลสกับเราต่อสู้กัน กิเลสจะหาความสุขความสำราญบานใจมาจากไหน เมื่อมีข้าศึกต่อตนเองอยู่แล้ว เช่นเดียวกับเราที่มีกิเลสเป็นข้าศึกต่อเรา เราหาความสุขที่ไหนเจอ มีตั้งแต่ความทุกข์เพราะมันทั้งนั้นเมื่อถูกมันทำลายเรา เพราะเราแพ้มัน ทีนี้เมื่อเราต่อสู้กับกิเลส ความทุกข์ของเราก็มีจริงในการต่อสู้ ในขณะที่เดียวกันความทุกข์ของกิเลสก็ย่อมมี เอ้า ความเจ็บปวดแสบร้อน ความพินาศฉิบหายของกิเลสย่อมมีไปโดยลำดับ ๆ เพราะการต่อสู้ด้วยความเพียร

แม้จะเป็นทุกข์ในการต่อสู้ของเราก็คงตาม เรามีหวังที่จะให้กิเลสได้รับความทุกข์ ความลำบาก ขนคริ้วบ้านคริ้วเรือนคริ้วลูกเต้าหลานเหลนปู้ย่าตายายซึ่งเคยฝังรากฝังฐานอยู่ภายในจิตใจนี้อย่างลึก ออกจากจิตใจเพราะอำนาจแห่งมรรคปฏิบัติตามสังหารอยู่ตลอดเวลา ทั้งลึกทั้งตื้นทั้งหยาบทั้งละเอียด กิเลสหลบซ่อนอยู่ที่ตรงไหน สติปัญญาศรัทธาความเพียรตามห้ำหั่น กลั่นกรองกันอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งกิเลสประเภทต่าง ๆ ได้สูญซากไปจากจิตใจ เรียกว่ากิเลสตายเรียบไปหมดแล้ว แล้วไม่มีอะไรต่อไปนั้นที่จะให้เกิดความทุกข์ทางใจ

จึงทำให้เห็นได้ชัด ๆ รู้ได้อย่างแจ่มแจ้งไม่ต้องไปถามผู้หนึ่งผู้ใด แม้พระพุทธเจ้าจะประทับอยู่ต่อหน้าเราก็ไม่ทูลถามพระองค์ท่าน ว่าเมื่อกิเลสสิ้นไปแล้วอย่างราบคาบไม่มีภายในจิตใจแล้ว ข้าพระองค์มีความสุขสบายไหมอย่างนี้ ถามให้โง่งทำไมเพราะความรู้ประเภทที่รู้ที่เห็นอยู่เวลานั้นไม่ใช่ธรรมะโง่ เป็นธรรมะที่ฉลาด เป็นธรรมะที่บริสุทธิ์ เป็นธรรมะที่เลิศโลกอยู่แล้ว ก็จะทูลถามท่านหาประโยชน์อะไร ย่อมไม่ทูลถาม นี่แหละสมชื่อสมนามที่ว่า สนฺทิฎฐิโก ที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาด มอบให้ไว้กับผู้ปฏิบัติจะพึงรับเป็นมรดกของตนโดยเฉพา ๆ แต่ละราย ๆ ที่ปฏิบัติตนได้มากน้อย สันทิฎฐิโกธรรมทั้งหลายย่อมจะปรากฏขึ้นตามขั้นตามภูมิของตน จนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นย่อมจะเป็นสนฺทิฎฐิโก ได้อย่างประจักษ์และเต็มเม็ดเต็มหน่วย มีอยู่ภายในจิตใจนี้

การดำเนินการปฏิบัติจึงต้องมีความยากความลำบาก เราทราบด้วยกันแล้วว่าการแก้กิเลสเป็นของแก้ยาก ข้าศึกใดก็ตามในโลกนี้ไม่มีที่จะนอกเหนือจากกิเลสไปได้ เรียกว่าเป็นแก่นแห่งข้าศึก เป็นที่เหนียวแน่นที่สุด เป็นที่รบยากแก้ยากที่สุดคือแก้กิเลส ทุกข์จากกิเลสก็เป็นทุกข์ที่ยากลำบากมาก เป็นทุกข์ทรมาณมาก ถ้าเราไม่เห็นโทษของมันในความ

แสดงออกอยู่กับร่างกายและจิตใจของเรานี้อยู่แล้ว จะเรียกว่าเราเรียนวิชาธรรมเพื่อความฉลาดและถอดถอนมันได้ที่ตรงไหน

วิชาของพระพุทธเจ้าเป็นวิชาที่เหนือกิเลสทุกประเภท ไม่ใช่เป็นวิชาทาสของกิเลส พอจะให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายธรรมของพระพุทธเจ้า ที่เรานำมาปฏิบัติอยู่เวลานี้ ให้อยู่ยับยับเฉาลงไปเพราะสู้กิเลสไม่ได้ คำที่ว่าสู้กิเลสไม่ได้มันไม่ใช่ธรรมเป็นผู้สู้กิเลสไม่ได้ เช่นอย่างเครื่องมือรอบ ไม่ใช่เครื่องมือนี้สู้กิเลสไม่ได้ เครื่องมือนี้ทันสมัย เป็นแต่ผู้จะเหยียบยกเอาเครื่องมือมาใช้มันไม่สามารถที่จะเหยียบยกเอาเครื่องมือ ที่เหมาะสมกับการปราบปรามข้าศึกคือกิเลสประเภทนั้น ๆ ให้เหมาะสมเท่านั้น จึงได้ยอมแพ้กิเลสหรือกิเลสจึงเหยียบย่ำทำลาย กลายเป็นทาสของมันได้ ทั้ง ๆ ที่เราก็เรียนวิชาธรรมปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้นคำนี้อย่าให้มีในจิตใจของนักปฏิบัติเรา

เราเรียนจากครูจากอาจารย์ ศึกษาจากครูจากอาจารย์ก็ดี เราเรียนนอรรณเรียนธรรมจากตำรับตำราที่ดี ไม่มีธรรมบทใดบาทใดเป็นทาสของกิเลส เป็นน้อยต่อกิเลส หมอบราบต่อกิเลสไม่มี มีแต่ธรรมเป็นเครื่องปราบกิเลสทั้งหมด ในบรรดาธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ เราผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมจึงควรจะได้รับชัยชนะ เห็นกันต่อหน้าต่อตาด้วยการประกอบความเพียรต่อสู้กับกิเลส ด้วยวิชาธรรมของเราที่เคยได้ชัยชนะมาแล้ว และเคยเป็นใหญ่ต่อกิเลสทุกประเภทมาแล้ว ไม่ควรให้ได้รับคำว่าแพ้ ขายที่สุดคำว่าแพ้ ขายหมดทั้งตัว ไม่มีสง่าราศีอันใดเลยความแพ้กิเลส

ความชนะกิเลสเท่านั้นเป็นผู้เลิศ ความเป็นทาสของกิเลสตีวิเศษวิโสอะไร เอ้าพิจารณาเทียบเคียงให้เห็นเหตุเห็นผล เราเป็นนักปฏิบัติลูกศิษย์ตถาคต จอมปราชญ์ฉลาดแหลมคมเหนือโลกเหนือสงสาร ปราบจอมมารมหามารภายในจิตใจได้จนราบคาบสิ้นเชิง ไม่มีสิ่งใดเหลือ เพราะวิชาธรรมของพระองค์ ทำไมเราเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักวิชาธรรมของพระพุทธเจ้า ยังจะกลายเป็นทาสของกิเลสต้นหาอาสวะ นำธรรมไปเป็นทาสของกิเลสอยู่ได้ เราไม่อายเราบ้างหรือ

เราบวชมาอย่างสง่าผ่าเผย บวชมาด้วยความมื่อรรมมีธรรม บวชมาด้วยความมีอุปัชฌาย์อาจารย์ บวชมาด้วยความได้รับศาสตราอาวุธ พร้อมแล้วตั้งแต่วันบวช ท่านเหยียบยื่นให้เราแล้วว่า เกสา โลมา นขา ทันทา ตโจ เป็นต้น นี่คือเครื่องมือปราบกิเลส ความรัก ความหึงหวง ความสงวน ไม่มีอันใดที่จะรักจะสงวนยิ่งกว่าธาตุกว่าชั้นธกว่าสกลกายเรานี้ อันเป็นเพราะอำนาจของกิเลสพาให้รักให้สงวน ชัดแย้งต่อธรรมมาเป็นประจำ

เสกสรรบั่นย่อว่าให้เป็นของสวยของงาม เสกสรรบั่นย่อว่าเป็นเราเป็นของเรา เป็นของท่านเป็นของเขาของใคร เสกสรรบั่นย่ออยู่เช่นนี้ ปลอมแปลงอยู่เช่นนี้คือเรื่องของกิเลสเป็นข้าศึกกับธรรม พยายามลบล้างความจริงคือธรรมอยู่ไม่หยุดยั้ง ที่นี้ท่านจึงได้มอบอาวุธอันเป็นความจริงนี้ให้ เพื่อปราบกิเลสประเภทจอมปลอมนี้้ออกให้สิ้นซาก ให้เหลือแต่หลักความจริง เกสา โลมา นขา ทันดา ตโจ หาคความสวยงามที่ตรงไหน เอ้า นำไปพืดเหวี่ยงกับกิเลสซี

กิเลสว่าสวยงาม หนึ่งหรือสวยงาม ถ้าหนึ่งสวยงามแล้วหนึ่งรองเท่าเป็นยังงัย หนึ่งภายนอกสวยงามทำไมจึงมีซี่เหงื่อซี่โคลเต็มไปหมด ชะล้างกันทำไม ถ้ามันสวยงามจริง ๆ ไม่ต้องชะต้องล้าง ต้องซักต้องฟอกเช็ดถูกันอยู่ตลอดเวลา รักษามันทำไม เพราะมันสวยงามมันสะอาดสะอาดอันไม่ว่าของใคร แต่นี้ทำไมของสะอาดทำไมจึงต้องได้ชะได้ล้าง มันไม่ใช่ของสกปรกจะได้ชะล้างทำไม เมื่อเป็นเช่นนั้นมันเต็มไปด้วยของสกปรกแม้แต่ผิวหนังแท้ ๆ ที่หลงกันอยู่ที่นี่ มันก็คือของสกปรกที่เสกสรรบั่นย่อออกมาจากกิเลสว่าเป็นของสวยงามต่างหาก นั่นคือจอมโกหกของกิเลส ลบล้างความจริงแห่งธรรมของพระพุทธเจ้าที่ว่าเป็นของไม่สวยไม่งาม ตามหลักความจริงเป็นอย่างนั้น

พลิกหนังภายในออกมาดูซิ ถ้ายังมองเห็นภายนอกว่าสวยว่างาม หนึ่งอันเดียวนั้นแหละพลิกภายในออกมาดูเป็นยังงัย มันนำดูไหม ดูแล้วดูเล่าพิจารณาแล้วพิจารณาเล่า ตามหลักความจริงก็หมายความว่า ล้างแล้วล้างเล่าล้างสิ่งจอมปลอม ที่มันแทรกมันสิ่งมันเสกสรรบั่นย่อไว้ว่าสวยงามนั้นนะ ล้างด้วยความจริงคืออรรถคือธรรม มันสวยมันงามที่ไหน ถลกออกมาหมดหน้าทั้งตัวเรานี้แหละ แล้วแผ่ออกมาดูซิเป็นยังงัย หนึ่งทั้งแผ่นนำดูไหม

หนังของคนของหญิงของชายหรือของสัตว์ตัวใดก็ตาม เมื่อถลกหนังออกมาดูแล้ว หนึ่งนำดูไหม สวยงามตามที่กิเลสเสกสรรบั่นยอนั้นจริง ๆ ไหมหรือไม่จริง ถ้าไม่จริงก็ได้ทราบกันชัด ๆ ว่ากิเลสหลอกเราถึงขนาดนี้เขี้ยวหรือ มันก็ต้องเห็นโทษกัน ความจริงมันหาคความสวยงามที่ไหน ข้างในก็เี่ยมไปด้วยเลือดด้วยเนื้อ เต็มไปด้วยของปฏิกูล ข้างนอกก็มีแต่ซี่เหงื่อซี่โคลชะล้างกันทั้งข้างบนข้างล่าง มีแต่ซี่เต็มตัว แล้วยังมาเสกสรรบั่นย่อเอาว่าเป็นดีเป็นของดี ก็เห็นแต่สุนัขเท่านั้นเห็นอาจมว่าเป็นอาหารว่าเอร็ดอร่อย

มนุษย์เราไม่ใช่สุนัข เฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัติเราไม่ใช่สุนัข เหตุใดจึงจะต้องไปเห็นสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นของสวยของงาม เป็นของที่น่ารักใคร่ชอบใจซึ่งเป็นเหมือนอาจม แล้วดูดีด้วยอารมณ์รักชอบ ด้วยความว่าเป็นของสวยของงาม ทั้ง ๆ ที่มันจอมปลอมแล้ว

เสกสรรปั้นยอ หลงมันไปทำไมกิเลส ธรรมเป็นเครื่องแก้มีอยู่นำมาชะมาล้างกันให้ถึงความจริง แต่ต้องกันได้อย่างไรเมื่อถลกหนังออกมาแล้ว เอ้า ดูเนื้อในคนในสัตว์เป็นอย่างไร แดงโรโปหมดทั้งตัว แล้วดูเข้าไปกำหนดพิจารณาเข้าไป ลึกเท่าไรยังเห็นสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัวน่าอึดหนาระอาใจเต็มไปหมดทั้งร่าง ข้างบนข้างล่างด้านขวางสถานกลาง

แล้วกระจายออกไปดูในอวัยวะทุกส่วน มีชิ้นไหนเป็นชิ้นของงามของสวยตามที่กิเลสมันไปฝังจมความหลอกลวงเอาไว้ทุกแง่ทุกมุม ทุกจุดทุกแห่งทุกหนในสกลกายของเราของเขานี้ คลี่คลายดูให้หมดความจอมปลอมของกิเลสที่ไปปกเสียบหลอกมนุษย์ที่โง่เขลาเบาปัญญาไว้ เอาธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นธรรมชาติที่ฉลาดนี้จับเข้าไป แหย่เข้าไป แทะเข้าไป พิสูจน์เข้าไปให้เห็นตามความจริงแล้วเล่า ย้ำแล้วย้ำเล่าพิจารณาอยู่นั้น นี่ละอาวุธที่ท่านมอบให้เพื่อจะล้างสิ่งจอมปลอมทั้งหลาย นี่คืออาวุธ

เพียงแต่พูดว่าหนังเท่านั้นก็กระจายไปแล้ว เพราะเป็นประโยคใหญ่มาก..หนัง หุ้มหมดห่อหมดทั้งตัว ของปฏิภูมิลโสโครกขนาดไหนก็มองไม่เห็นแหละบุรุษตาฟางแบบพวกเรานี้ละ ต้องใช้ปัญญาพินิจพิจารณาตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า อาศัยปัญญา ที่นี้ปัญญานั้นแทงทะลุอย่าว่าแต่ร่างกายอันเล็ก ๆ น้อย ๆ นี้เลย แม้ภูเขาลูกก็แทงทะลุไปหมด แต่มันกลับกลายเป็นว่าร่างกายเล็กเพียงนิดเดียว หนึ่งบาง ๆ เพียงนิดเดียวไม่สามารถแทงทะลุได้จะว่าเรามีความฉลาดแหลมคมได้อย่างไร ก็คือจอมโง่นั่นเอง แล้วเราอยากจะเป็นจอมโง่ได้ถูกเกลี้ยกล่อมจากกิเลสอยู่อย่างนี้เรื่อยไป เพื่อแบกทุกข์ในวัฏสงสารอยู่รำไปอย่างนี้หรือ ถ้าไม่อยากแบกเห็นโทษของกิเลส ก็ควรที่จะเห็นคุณของธรรมนำมาพิสูจน์กันด้วยหลักความจริง ธรรมเป็นความจริงแท้ ๆ ไม่จอมปลอม จึงเรียกว่าสวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้ว

ดูให้เห็นละเอียดลออในภายในภายนอกของส่วนร่างกาย เอ้า กำหนดแยกแยะออกไป ให้แตกกระจายทำลายลงไป ดูกันได้ที่ไหน นั่นความจริงลบล้างความจอมปลอมว่าสวยว่างาม ว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล ว่าเป็นหญิงเป็นชาย ว่าเป็นของเขาของเรา ออกได้หมดโดยไม่ต้องสงสัย

ถ้าพูดถึงเรื่องอนิจจัง ถ้ามันเที่ยงมันแตกกระจายไปได้ยังไง ทุกข์ ตรงไหนร่างกายของเราที่มีความสุขนารื่นเริงบันเทิงตรงไหน มันมีแต่กองทุกข์ทั้งกองเต็มอยู่นี่ อนตตา นั่นท่านบอกไว้แล้ว เหมือนกับว่าตีข้อมือไว้อย่างดี ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเป็นหลักธรรมชาติของ

ธาตุเดิมเขา อายีตออย่าถ้ออย่าไปคว่ำมาเป็นเราเป็นของเรา อนตฺตา เหมือนกับว่าตีข้อมือเอาไว้ แม้เช่นนั้นมันก็ยังอาจยังเื้อมยั้งฝืนอรรถฝืนธรรมไปยึดไปถือ ตีข้อมือหักมันก็ไม่ยอมถอย เพราะกิเลสไม่ยอมให้ถอย กิเลสให้พาสู้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องใช้ปัญญาตีแล้วตีเล่า เอาจนกิเลสมันข้อมือหักเป็นไร สุดท้ายก็แพ้ธรรม

นี่ละการต่อสู้กับกิเลส เราย่ำว่าแต่เราผู้ต่อสู้กับกิเลสเป็นความทุกข์ กิเลสมันก็ต้องเป็นความทุกข์ของมันเหมือนกัน สุดท้ายมันก็สลายไปไม่มีเหลืออยู่ในจิตใจ นั้นแหละที่นี่ยิ่งที่ไหนก็อยู่เถอะ ไม่มีอะไรกวนใจเลย หายเจ็บเหมือนกับบ้านร้างแต่มีคนอยู่นั้นฟังชื่อบ้านร้างเป็นยังไง เจ็บกริบไปหมดไม่มีเสียงอีกทีกครึกโครม รื่นเริงเหล่านี้หมดไม่มีเหลือ นนฺทิวราศหคตา ตตฺร ตตฺรวิภินนุทินิ เสยฺยถิทํ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา เครื่องแสดงออกของกิเลสให้สัตว์โลกทั้งหลายแสดงกิริยาบ้อออกมาสด ๆ ร้อน ๆ เหล่านี้หายเจ็บไปหมดไม่มีเหลือ เรียกว่าบ้านร้างแต่มีคนอยู่คืออะไร มีแต่คนดีไม่มีคนชั่วประเภทระกะระกะ ทำความเดือดร้อนวุ่นวายให้แก่บ้านแก่เมือง มีแต่คนดีสงบเสงี่ยมเจียมตัว นั้นเทียบถึงบ้านภายนอก

บ้านร้างแต่มีคน เทียบเข้ามาข้างในก็คือว่า บ้านร้างภายในนี้ได้แก่กิเลสตัณหาอาสวะ ตั้วพาดันรนกวัดแกว่ง ตั้วราคะตัณหาความทะเยอทะยาน ความวุ่นวายส่ายส래 ความโกรธ ความลุ่มหลง ตายไปหมดไม่มีอะไรเหลือเพราะอำนาจของปัญญาญาณ พาดพันหันแหลกขาดสะบั้นไปจากจิตใจหมดแล้ว เหลือแต่ชั้นธั้วน ๆ ที่นี้ นั่นละที่ว่าเป็นบ้านร้างแต่มีคน หมายถึงว่ากิเลสนั้นตายไปหมด ลิ่งชั่วช้ำลามกภายในจิตใจนี้ตายไปหมด พิณาคฉิบหายไปหมด แต่มีคนอยู่นั้นก็คือว่ามีแต่เบญจขันธ์ แสดงอาการตามธรรมชาติของมัน

รูปก็มีอยู่ตามสภาพ เวทนาที่เป็นอยู่ภายในร่างกายก็เป็นอยู่ตามสภาพแต่ไม่มีใครมายึดมาถือ ว่าเป็นเราเป็นของเรา สังขารความคิดความปรุงก็ปรุงไปตามธรรมชาติของมัน สัญญา ความจำได้หมายรู้ก็จำไปตามธรรมชาติ วิญญาณ ความรับทราบจากอายตนะภายนอกภายในประสานกันก็รับทราบ แต่ไม่มีผู้มาจับจองไม่มีผู้มายึดมาถือพอที่จะให้เกิดความหนักหน่วงถ่วงจิตใจให้ได้รับความลำบาก

มีกิเลสประเภทเดียวเท่านั้นที่มายึดมาถือว่านั่นเป็นเราเป็นของเรา แยกหนักยิ่งกว่าภูเขาทั้งลูก ก็คือแบกขันธ์นี้ด้วยอุปาทาน ที่นี้เมื่อกิเลสประเภทต่าง ๆ ได้สิ้นสุดลงไปแล้ว จึงเป็นเหมือนบ้านร้าง ทั้งคิดทั้งปรุงได้อยู่ แต่ก็ไม่มีความคิดความปรุงใดที่เป็นภัยต่อตัวเอง มีแต่ความสงบราบคาบอยู่ด้วยความบริสุทธิ์ของใจ ที่ปราศจากตัวเสียดัจฉุไร

ได้แก่กิเลสไปหมดแล้วไม่มีสิ่งใดเหลือ นี่แหละที่ว่าบ้านร้างแต่มีคนอยู่คืออย่างนี้

นั่นแหละมัชฌิมาปฏิปทา พาผู้ปฏิบัติดำเนินด้วยความถูกต้องดั่งงามให้เข้าถึงจุดนี้มีอยู่ที่ใจเรานี้ กิเลสอย่าเข้าใจว่าอยู่ที่อื่นใด อยู่ที่ใจ ผิงอยู่ที่ใจ กระจายออกไปสู่รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส กระจายออกมาทางรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เทียบจับจองที่นั่นที่นี้ล้วนแล้วแต่เป็นอาการของกิเลสที่ออกจากอวิชชา ซึ่งเป็นตัวสำคัญทั้งนั้น เมื่อปัญญาได้สกัดลัดกันดีตอนไปตามหลักความจริง ลบล้างสิ่งจอมปลอมทั้งหลายในรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ออกได้ด้วยความชอบธรรมคือปัญญาธรรม และมาลบล้างรื้อถอนรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณของตน ที่มันปลอมไปด้วยความยึดความถือของกิเลส ออกได้ กลายเป็นชั้นธล้วน ๆ ขึ้นมา แล้วขับไล่กิเลสประเภทต่าง ๆ เข้าไปจนตรอกจนมุมไปกองอยู่ที่หัวใจดวงเดียวหาทางไปไม่ได้

ทางรูป เสียง กลิ่น รส ก็ตัดออกแล้วด้วยปัญญารู้แจ้งเห็นจริง จะมาหลบซ่อนอยู่ที่รูปคือร่างกาย เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ถูกตัดออกด้วยสติปัญญา รู้แจ้งเห็นจริงหมด กิเลสหาที่ยึดหาที่ถือไม่ได้ ถูกลบล้างไปหมด วิ่งเข้าไปสู่อุโมงค์คือใจ สติปัญญาฟาดฟันหั่นแหลกเข้าไปตรงนั้นอีก เอาจนแหลกแตกกระจายไปด้วยกันภายในจิต สุดท้ายก็ไม่มีกิเลสตัวใดเหลือตกค้างอยู่ภายในชั้นธในจิตนี้เลย นั่นแหละท่านว่าหมดเชื่อแล้ว หมดชาติแล้ว หมดทุกข์แล้วหมดตรงที่จิตหมดเชื่อคืออวิชชาเป็นสำคัญ นั่นละเชื่อของความเกิดอยู่ที่จิต เชื่อของความเกิดหมดไปจากจิตแล้วความเกิดจึงไม่มี

ผู้ที่รู้ว่าการเกิดไม่มีอีกแล้วต่อไปนั้น ด้วยความประจักษ์ในตนเองนั่นคือผู้บริสุทธิ์ ผู้บริสุทธิ์นี้จะเป็นผู้สูญสิ้นไปได้อย่างไร ถ้าสูญสิ้นไปได้ก็ไม่เรียกว่าบริสุทธิ์ ไม่เรียกว่านิพพานเที่ยง นิพพานเที่ยงก็คือจิตที่บริสุทธิ์วิมุตติพระนิพพาน อยู่ภายในจิตใจของนักปฏิบัติเรา

นี่ละวิธีการแก้วิธีการถอดถอนฟาดฟันหั่นแหลกกับข้าศึกซึ่งมีอยู่ในตัวของเรา อันพาให้เกิดแก่เจ็บตายไม่แล้วไม่เล่าสักทีจนกระทั่งบัดนี้ และจะเป็นต่อไปอีกข้างหน้าในทำนองเดียวกันหรือร้ายยิ่งกว่านั้น จะไม่นอกเหนือไปจาก อวิชชาปัจจุชา สงขารานี้เลย เป็นเชื่ออันสำคัญพาให้สัตว์ทั้งหลายสร้างบาปสร้างกรรม วิบากคือผลที่ต้องได้รับไปในภพชาตินั้น ๆ เกิดที่สูงที่ต่ำลุ่ม ๆ ดอน ๆ เป็นไปจากไหนถ้าไม่เป็นไปจากอวิชชา ซึ่งพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงไปได้ในแง่ต่าง ๆ ให้สัตว์ทั้งหลายทำสิ่งต่าง ๆ ไปได้ตามความต้องการของอวิชชา

เมื่อเป็นเช่นนั้น ผลแห่งความเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ จะไม่เปลี่ยนไปได้ยังไงเมื่อเหตุพาให้เปลี่ยนแปลงดีชั่วหนักเบาเป็นไปอยู่ภายในจิต เพราะอวิชาเป็นผู้บงการ วิชาจะทำให้เกิดสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ให้เกิดความสุขความทุกข์มากน้อยเพียงไรนั้นจะปิดได้ยังไง จะปฏิเสธได้ยังไงว่าจะเป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นสัตว์โลกจึงเสมอกันไม่ได้ แม้จะไปเกิดในภพชาติต่าง ๆ ก็ตาม ต้องมีความเปลี่ยนแปลงหรือมีความผิดแผกแตกต่างกันอยู่โดยลำดับลำดับ เพราะกิริยาแห่งการกระทำซึ่งเนื่องมาจากการบงการของอวิชาให้ทำนั้นไม่เหมือนกัน กลายเป็นวิบากไม่เหมือนกันขึ้นมา

นี่ละการเรียนหลักความจริง ให้ความจริงของตัวเองให้เรียนอย่างนี้ ตามหลักธรรมที่เรียกว่าสวากขาตธรรมนี้ เราถึงจะรู้ได้ชัดแล้วไม่ต้องไปถามใคร ว่าตายแล้วเกิดหรือตายแล้วสูญก็ดี นรกมีหรือไม่มี สวรรค์มีหรือไม่มี พรหมโลกมีหรือไม่มี นิพพานมีหรือไม่มี มันรู้กันที่นี้หมด เพราะตัวนี้เป็นตัวการไปเที่ยวเสียหมดในที่นี้ และเป็นผู้รับทั้งนั้นก็คือจิตวิชชาอันเอง บาปคำว่าบาปคืออะไร ก็คือสิ่งที่ชั่วให้ผลเป็นทุกข์ ใครเป็นผู้ผลิตขึ้นมาถ้าไม่ใช่จิตอวิชาเป็นผู้ผลิตขึ้นมา แล้วจะได้ผลเลิศมาจากไหน ขึ้นชื่อว่าจิตอวิชาพาสร้างแล้วจะไม่เป็นผลเลิศเลย นอกจากวิชาธรรมของพระพุทธเจ้าพาสร้างพาดำเนินเท่านั้น จึงจะกลายเป็นจิตเลิศขึ้นมา

นี่ละเรื่องภพเรื่องชาติ อ่านตามตำรับตำรา สาธุ ! เราไม่ได้ประมาท เรียนจบพระไตรปิฎกก็เถอะ ถ้าไม่ได้พิสูจน์ทางด้านปฏิบัติแล้ว ก็จะมีแต่เงาอยู่อย่างนั้น เพราะนั้นเป็นเงาเป็นแฉกเป็นแนวไปเฉย ๆ ไม่ใช่ความจริง ความจริงคือการปฏิบัติต่างหาก ความจำเป็นความจำต่างหาก ความจำไม่ใช่เป็นสิ่งละกิเลส การปฏิบัติต่างหากที่เป็นสิ่งทีละกิเลส และเป็นสิ่งที่จะรู้ได้ตามหลักความจริง เพราะฉะนั้นความจริงกับความจำจึงต่างกันอยู่มากราวฟ้ากับดิน

ผู้พิสูจน์บุญ บาป นรก สวรรค์ พรหมโลกจนกระทั่งถึงนิพพาน และรู้แจ้งเห็นจริงจนถึงกับได้มาสั่งสอนโลกเราอยู่เวลานี้คือใคร ถ้าไม่ใช่เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดแหลมคมทั้งตาเนื้อตาจักษุญาณ เห็นตามความจริงในสิ่งที่มีอยู่ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นของมีอยู่ดั้งเดิม ลบล้างได้อย่างไร ใครจะเอาอะไรไปลบล้างบาปว่าไม่ให้มี ลบล้างบุญไม่ให้มี ลบล้างนรก สวรรค์ไม่ให้มี ลบล้างพรหมโลก นิพพานไม่ให้มี เพราะเป็นของมีอยู่แล้วโดยหลักธรรมชาติของตน ไม่ขึ้นอยู่กับการลบล้างของผู้ใด นอกจากจะขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติให้ได้เห็นสิ่งเหล่านี้ซึ่งเป็นของมีอยู่ตามหลักความจริงของตนเท่านั้นไม่มีอย่างอื่น

การปฏิบัติก็เพื่อให้รู้สิ่งที่มีอยู่ สิ่งที่ควรละให้ได้ละ เช่น บาปเป็นของไม่ดีให้ได้ละ ท่านผู้รู้ผู้ฉลาดมาสอนเราขนาดนี้ เรายังจะเห็นว่าพระพุทธเจ้านี้โง่ เราฉลาดยิ่งกว่า พระพุทธเจ้าอยู่แล้วก็แสดงว่าคนคนนั้นแสนโง่ที่สุด หาที่เปรียบที่เทียบไม่ได้เลย เป็นคน ลึนหวัง เป็นคนหมดหวังเพราะลบล้างความจริง ด้วยการลบล้างตนเองนั่นแหละให้หมดสาร คุณตาม ๆ กัน นี่แหละหลักสำคัญอยู่ที่นี้ ขอให้ทุกท่านพิสูจน์ตัวเอง

เราวชมาพิสูจน์ตัวเองเพื่อหาความจริง ให้เห็นความจริงในสิ่งเหล่านี้แล้วเราจะไม่มี ความสงสัย ในสิ่งใด ๆ สามโลกธาตุนี้ จิตจะเป็นบรมสุขเป็นขั้นที่นี้แหละ ให้ตั้งหน้าตั้ง ตาพินิจพิจารณา อย่าเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดสิ่งอื่นสิ่งใดว่าเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนและมีความเลิศ ประเสริฐ ยิ่งกว่าธรรมกับใจที่ได้เข้าสัมผัสกันเต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มอรรถเต็มธรรม เต็ม ภูมิของใจ นี่ท่านเรียกว่าบรมสุข รู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างชัดเจนหายสงสัย นี่เป็นจุดสำคัญ ที่นักปฏิบัติเราว่าเห็นทุกซั เห็นภัยในทุกซั ให้ค้นหาเรื่องของทุกซัอยู่ภายในตัวเองของเราที่ เป็นอยู่ทุกวันนี้ มันเป็นทุกซัใหม่ นำเห็นภัยจริง ๆ ใหม่ ถ้ายังไม่เห็นทุกซัซึ่งมีอยู่ในตัวว่า เป็นภัยแล้ว เราก็หาความสุขไม่เจอเหมือนกัน จึงต้องค้นดูให้ดี

เอาให้จริงให้จริงนักปฏิบัติอย่าถอยหลัง พระพุทธเจ้าไม่ใช่เป็นผู้อ่อนแอ สวาก ทั้งหลายเป็นแบบฉบับอันดีงามในการประพฤติปฏิบัติ ตลอดถึงผลที่ท่านได้รับ เป็นผล แห่งความพ้นโลกวิวิฏฐะจะว่าไป ไม่พ้นโลกได้ยังไง เราเป็นลูกศิษย์ตถาคตต้องเอาให้จริง ให้จริง อย่าเหลวไหลคลอนแคลน เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมดให้ระมัดระวัง สิ่งเหล่านี้ ไม่ใช่ธรรม เราอย่าไปยินดี เราอย่าไปอนใจ เราอย่าสำคัญว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเราเป็นของเรา มันเป็นข้าศึกต่อเราทั้งหมดนั่นแหละ

สิ่งใดที่ฝืนสิ่งเหล่านี้สิ่งนั้นเป็นธรรม เมื่อหมดกิเลสแล้วเราก็จะทราบได้ชัด ว่าความ ชี้เกียจชี้คร้านอ่อนแอ ความโยก ๆ คลอน ๆ นี้คืออะไร มันคือกิเลสทั้งหมด เมื่อได้ผ่าน มันเข้าไปแล้วถึงรู้ ว่ามันคือกิเลสทั้งหมด ไม่ใช่คือธรรมะ มันคือกิเลสซึ่งเป็นข้าศึกต่อ ธรรม เป็นข้าศึกต่อเรา เพราะฉะนั้นจึงต้องพยายามกำจัดสิ่งเหล่านี้ มันชี้เกียจทำความ เพียร ความชี้เกียจก็คือกิเลสขวางทางแล้วเวลานี้ ขวางทางจงกรมแล้ว ขวางสถานที่ที่เราจะ นั่งภาวนาแล้ว มันเปิดไว้แต่หมอนอย่างเดียวยังจะให้เราได้ลงนอนได้อย่างสบาย ตายแล้ว ตายทั้งเป็น กิเลสกล่อมเอาตายทั้งเป็นได้ยีนแต่เสียงครอก ๆ นั่น ให้อู้

เวลาควรหลับควรนอนเรารู้ของเราเอง ธาตุขันธ์เป็นสิ่งที่จะต้องพักผ่อนตามเวลา เวลาของมัน การขบการฉันการเสียวธาตุนั้นเป็นธรรมดาของโลกที่จะต้องทำ ธาตุเรา

กับธาตุของโลกของสงสารเหมือนกัน ต้องทำเหมือนกัน แต่ให้ทราบว่าเราเป็นนักปฏิบัติ มีความหนักเบาไม่น้อยพอเหมาะพอสมอย่างใดที่จะควรพักผ่อนนอนหลับ ที่จะควรประกอบความพากเพียรให้เป็นไปเต็มเม็ดเต็มหน่วย ด้วยความมีสติตั้งเข้มแข็งในทางความพากความเพียรให้รู้ สมนักปฏิบัติเพื่อรู้เพื่อฉลาดตามกลมายาของกิเลสที่แสดงในแง่ใด นี่ละหลักใหญ่อยู่ตรงนี้ จึงขอให้ทุกท่านได้นำไปพิจารณา

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร ขอยุติเพียงเท่านี้